

Recenzió

Agárdi Bendegúz Szpirosz – Szidiropulosz Arkhimédész: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc és a görög politikai emigráció*. L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2024.

A többségi magyar társadalom a Magyarországon élő görög nemzetiséghez általában pozitív előítéleteket társít, azonban az 1956-os forradalmi események ez alól kivételek. Ennek oka elsősorban a görög közösség politikai örökségében keresendő, hiszen többségük felmenői a polgárháborúban vesztes kommunistákkal álltak kapcsolatban, ezért 1956-ra „ellenforradalomként” tekintettek a rendszerváltást követően is. A hazai görögséget kutató szociológusok, történészek a rendszerváltást követő évtizedben számos alkalommal kísérelték megválaszolni a kérdést: Milyen szerepet játszottak a görögök a forradalomban? Mi határozza meg viszonyukat a forradalomhoz? Egységes-e a görögök álláspontja az államszocialista múlt megítélésével kapcsolatban? Az Agárdi Bendegúz Szpirosz és Szidiropulosz Arkhimédész által szerkesztett kötet ezt a kérdéskört vizsgálja átfogó és multidiszciplináris szemlélettel. A kötet az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Görög Intézet által szervezett 2023-as konferencia előadásainak szerkesztett változatát tartalmazza, kiegészítve személyes visszaemlékezésekkel és levéltári forrásokkal. A tanulmányok szerzői: Szidiropulosz Arkhimédész, Agárdi Bendegúz Szpirosz, Vincze Xénia, Markó György, Szemes Bendegúz, Seres Attila. Jelen könyv egy tervezett magyar-görög kapcsolatok sorozat első kiadványa. A kötet három fő tematikus blokkra épül. Az első rész a történeti kontextust tárja fel, különös tekintettel a görög polgárháború utáni emigrációs hullámra és a magyarországi integrációs folyamatokra. A második blokk az 1956-os forradalom eseményeit és a görög közösség részvételét elemzi, míg a harmadik rész a forradalom utóhatásait és a görög emigráció identitásának alakulását vizsgálja. Vincze Xénia életútinterjúja Nikosz Szakulisszal,¹ amelyben egy csongrádi görög 1956-os élményeit ismerhetjük meg, olyan teljes és átfogó képet ad az interjúalanyról, hogy feleslegessé teszi egy későbbi előadás szövegének közlését, amely lényegében ugyanezeket az emlékeket tartalmazza. Úgy vélem, hogy ennek a tanulmánynak a publikálása inkább tiszteletadásként értelmezhető az interjúalany figyelemre méltó életútja előtt, semmint tudományos szükségszerűségként.

¹ Nikosz Szakulisz (1937-) polgárháborús menekültként érkezett Magyarországra 1948-ban. Csongrádon részt vett a helyi 1956-os eseményekben, majd 1957-ben visszatelepült Görögországba. Hazájában a magyar származású sportolók, például Puskás Ferenc tolmácsa volt. A magyarországi görög közösség megbecsült tagja.

A kötet egyik kiemelkedő érdeme, hogy árnyalt képet fest a magyarországi görög közösség politikai pozíciójáról az 1956-os események során. Szidiropulosz Arkhimédész *1956 és a magyarországi görögök* című tanulmánya kiemeli, hogy a görög politikai emigráció jelentős része kommunista háttérrel érkezett Magyarországra, amely befolyásolta a forradalomhoz való viszonyulásukat. A tanulmány egyik különösen fontos állítása, hogy bár a görög közösséget gyakran vádolták a forradalom elnyomásában való aktív részvétellel, nincs bizonyíték arra, hogy a görög emigránsok fegyveresen avatkoztak volna be a harcokba. Ez a megállapítás fontos hozzájárulás ahhoz a történeti diskurzushoz, amely eddig gyakran leegyszerűsítő vagy előítéletes narratívák mentén tárgyalta az emigráció magyar forradalomhoz való viszonyát. Annak ellenére, hogy álláspontja szerint a görögök nem vettek részt a forradalom leversében, Szidiropulosz korábbi kutatásaira² hivatkozva újra említést tesz a forradalom leverését követően a különböző büntetésvégrehajtó intézményekben munkát vállaló görögökről, akik hírhedtek voltak az elítéltekkel való kegyetlenkedéseikről, „janicsár” viselkedtek.

A kötetben helyet kapott a Vincze Xénia által szerkesztett életútinterjú tovább mélyíti a görög emigráció társadalmi és politikai hátterének megértését. Különösen figyelemreméltó a *„Ha azt mondjátok nekem, hogy menjek vissza Magyarországra gyalog, gondolkodás nélkül elindulok”* című interjú, amely egy új perspektívát nyújt a görög emigránsok politikai identitásáról. Ez az interjú, valamint a kötetben szereplő további tanulmányok rámutatnak arra, hogy a görög közösség nem homogén egységként viszonyult sem a kommunista rezsimhez, sem az 1956-os forradalomhoz. Seres Attila *Hellásztól a KGB ungvári börtönéig* című tanulmánya hozzájárul a magyarországi görög emigránsok történetének megértéséhez, különös tekintettel az 1956-os forradalomban betöltött szerepükre. A két fiatal forradalmár³ sorsa rávilágít arra, hogy a görög közösség tagjai nemcsak passzív szemlélői voltak az eseményeknek, hanem aktívan részt vettek a szabadságharcban, vállalva annak minden következményét. Tehát a korábbi egyoldalú megítéléssel szemben az emigráció magyar forradalomhoz való viszonya a kötetben publikáló szerzők kutatásai alapján sokkal árnyaltabb képet fest.

A könyv egyik további jelentős hozzájárulása az a kritikai szemlélet, amellyel a görög emigráció történetének társadalmi percepcióját vizsgálja. A szerzők több tanulmányban is elemzik, hogy a görögökkel szembeni előítéletek hogyan alakultak ki és milyen hatással voltak a közösség integrációjára a magyar társadalomban. Ez különösen fontos megközelítés, hiszen

² Szidiropulosz Arkhimédész: *1956 – Görögök a forradalomban*. Flacchus Kiadó. Budapest, 1997.

³ Georgiosz Caruhidisz és Damianosz Lazaridisz.

a politikai emigráció és az etnikai kisebbségek történetének értelmezése gyakran a többségi társadalom narratíváin keresztül történik. A kötet tanulmányai tovább árnyalják a görögök szerepét: az állampárt alakulataiba belépő görögök mellett a legújabb kutatási eredményekre támaszkodva⁴ ismeretes tény, hogy az emigráció azon tagjai közül, akik a többségi magyar társadalommal érintkezve éltek, közel egytucat forradalmár életútja vált ismertté. Ugyanakkor a tanulmányok néhol egyoldalúan a görög emigránsok pozitív szerepét hangsúlyozzák, miközben kevesebb teret szentelnek azoknak a dokumentumoknak, amelyek a közösség egyes tagjainak kollaboráns magatartását mutatják be. A könyv további hiányosságai közé sorolható, hogy kevésbé elemzi a görög emigráció és az állambiztonsági szervek kapcsolatát, illetve a politikai elköteleződés hosszú távú hatásait a görög kisebbség körében.

Összességében a kötet egy rendkívül fontos hozzájárulás az 1956-os forradalom és a görög politikai emigráció történetének kutatásához. A könyv nemcsak történészek, hanem a társadalomtudományok és a kisebbségkutatás iránt érdeklődők számára is értékes forrás. A levéltári kutatásokra, személyes visszaemlékezésekre és kritikai elemzésekre épülő tanulmányok segítenek lebontani a görög emigrációval kapcsolatos sztereotípiákat, és új megvilágításba helyezik a forradalom nemzetközi összefüggéseit. Az *1956-os forradalom és szabadságharc és a görög politikai emigráció* című munka amellet, hogy jelentősen kibővíti a görög emigrációkutatást, érdekes adalékul szolgál az 1956-os forradalom történetírása szempontjából is. A kötet tudományos igényessége és multidiszciplináris megközelítése révén kiemelkedő helyet foglal el a kortárs történeti és társadalomtudományi kutatások között. A könyv legnagyobb érdeme az, hogy láthatóvá teszi a forradalomban harcoló görögök életútját, és rámutat arra, hogy a korábbi vélekedéssel ellentétben az emigráció körében a szabadságharc megítélése nem volt egyöntetű.

⁴ Markó György: *Hellásztól a Práter utcáig. Egy görög szabadságharcos a magyar forradalomban*. Kornétás Kiadó. Budapest, 2016.